

Adnan Jahić, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918–1941), Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju, Islamska zajednica u Hrvatskoj, Medžlis Islamske zajednice Zagreb, Zagreb, 2010, 664 str.

Knjiga doc. dr. Adnana Jahića *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918–1941)* nastala je kao dio istraživanja za izradu doktorske disertacije pod nazivom *Organizacija i rad Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata*, odbranjene 2007. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Analizirajući radove objavljene o Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata autor ove knjige došao je do zaključka da je ova tema nedovoljno istražena i sagledana u bosanskohercegovačkoj historijskoj nauci. Da bi se došlo do kompletne slike u sagledavanju Islamske zajednice u monarhističkoj Jugoslaviji autor je analizirao dostupnu arhivsku građu, službenu dokumentaciju, ondašnju štampu, periodiku, knjige, fotografije i drugo.

Korišteni su fondovi i zbirke naobjavljene građe iz: Arhiva Jugoslavije, Arhiva Bosne i Hercegovine, Arhiva Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Arhiva Hercegovačko-neretvanskog kantona, Arhiva Tuzlanskog kantona, Istorijskog arhiva u Sarajevu, lične arhive pojedinih značajnih ličnosti čiji su podaci korišteni za razumijevanje i izradu nacionalne, političke i kulturne historije Bosne i Hercegovine.

Knjiga Adnana Jahića *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918–1941)* hronološki je podijeljena u pet međusobno povezanih poglavlja. Svako od tih pet poglavlja s više podnaslova obradilo je segmente djelatnosti Islamske zajednice između dva svjetska rata. Svako poglavlje završava se *Zaključkom* i *Bilješkama*.

U prvom poglavlju, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini posljednjih godina austrougarske uprave*, str. 23–53, autor kroz deset podnaslova govori o Islamskoj zajednici koja se posljednjih godina austrougarske uprave suočavala s različitim problemima kadrovske, organizacijske i finansijske prirode uvjetovanim ratnim neprilikama, ali i novim konceptom njezine djelatnosti nakon proglašenja autonomnog statuta.

Centralna vakufska uprava (Vakufski sabor i Saborski odbor) koristila je prednosti autonomije onako kako je smatrala da je najbolje za opće narodne interese, bez mogućnosti da u ratnim uvjetima sagleda ukupne potencijale zajednice.

U drugom poglavlju, *Bošnjaci i nastanak Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, str. 55–85, autor kroz deset podnaslova, zaključkom i bilješkama,

govori da se tokom Prvog svjetskog rata ponovo aktuelizira pitanje državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine. Tako su političari, državnici i stranke iz Austro-Ugarske, ali i iz bosanskog susjedstva, nudili različite opcije za rješavanje bosanskog pitanja.

Bošnjački političari nisu razvili vlastiti pristup spornom problemu već su bili za neko od prisutnih rješenja, pri čemu se većina izjašnjavala za ugarsku ili jugoslavensku opciju. Odsustvo artikulirane bošnjačke platforme u navedenoj oblasti udaljilo je Bošnjake od političkih i diplomatskih tokova koji su utjecali na rješavanje južnoslavenskog pitanja potkraj Prvog svjetskog rata. U oblikovanju političke sudbine Bosne i Hercegovine bošnjački predstavnici učestvovali su simbolično.

Novoformirana kraljevina obećala je Bošnjacima sva vjerska prava i slobode, ali obaveze u pogledu efikasne zaštite bošnjačkih života, domova i posjeda nisu preuzete. Što se tiče prava na etnonacionalni (plemenski) identitet, ono je bilo zagarantirano samo narodima istaknutim u nazivu nove državne zajednice.

U trećem poglavlju, *Izazovi autonomije: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini do Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije (1918–1930)*, str. 87–340, autor kroz tri povezane teme i tridesetšest povezanih cjelina govori o Islamskoj zajednici u navedenom periodu.

Državna vlast Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca nije žurila s ujedinjenjem vjerskih zajednica muslimana u Kraljevini. Vladajućim krugovima smetalo je prisustvo JMO u autonomnim tijelima u Bosni i Hercegovini, najmanje im je trebala slična afirmacija u Sandžaku, Kosovu i Makedoniji.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ušla je u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca bez vakufske uštedevine. Akutna finansijska kriza centralne vakufsko-mearifске zaklade onemogućila je muslimanske autonomne vlasti da nastave s reformom vjersko-prosvjetnog sistema u Bosni i Hercegovini.

Društveni, ekonomski i kulturni procesi u novoj državi navodili su Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini na opsežne unutrašnje reforme, na novo razumijevanje islama i vjerskog života muslimana.

U četvrtom poglavlju, *Između kontrole i autonomije: Islamska zajednica Bosne i u doba šestojanuarskog zakonodavstva (1930–1936)*, str. 342–517, autor Adnan Jahić kroz tri teme i tridesetdvije cjeline govori o uspostavi Šestojanuarskog režima 1929. godine kada su stvorene bitne pretpostavke za promjenu pravnog položaja i organizacionog ustrojstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Abolicijom Vidovdanskog ustava nestalo je pravnih i političkih smetnji za ukidanje vjersko-prosvjetne autonomije – država je imala odriješene ruke da uredi muslimansko vjersko pitanje u skladu sa svojim optimalnim željama i interesima.

Ambicije prisutne duže od deset godina da se dvije zajednice ujedine dobila je svoj konačni epilog u uspostavi Islamske vjerske zajednice Kraljevine Jugoslavije, koja je izmirivala dvije krajnje oprečne orijentacije u organizacionom uređenju zajednice.

Raspuštanje političkih stranaka, u slučaju vjerske zajednice Bošnjaka, značilo je sistemsko potiskivanje članova JMO iz njezinih organa i tijela. Istovremeno su vrata zajednice, diktatom ministra pravde, otvorena prorežimskoj ulemi i svjetovnoj inteligenciji, istaknutim oponentima Spahine partije, s jasnom namjerom da se izgradi lojalni upravni aparat kojim bi država kontrolirala svako društveno raspoloženje muslimana.

Novim ustavom uspostavljena je nova organizacijska struktura u kojoj je ulema dobila utjecaj u svim vjerskim i vakufsko-mearifskim strukturama.

U petom poglavlju, *Autonomija po volji politike: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini do kraha Jugoslavije (1936–1941)*, str. 521–624, Jahić kroz tri teme s dvadesettri podnaslova govori o oskudnim političkim promjenama nastalim nakon petomajskih izbora 1935. godine u Kraljevini Jugoslaviji.

Sporazumom Spaho – Stojadinović, na osnovu člana 55. Finansijskog zakona 1935/1936, propisana je Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije – pravni akt kojim je abolidirano oktroirano zakonodavstvo iz 1930. godine, razriješena postojeća vjerska i vakufsko-mearifska uprava, a sjedište reisul-uleme premješteno iz Beograda u Sarajevo.

Novim zakonskim aktom obnovljena je autonomija Islamske vjerske zajednice, ali i udareni temelji novom konceptu organizacije i uprave – laicizmu. Laički koncept se ponajprije očitovao u ukidanju muftijstava, prevlasti svjetovnika u tijelu koje je biralo reisul-ulemu i članove Ulema-medžlisa, kao i zabrani kandidiranja zaposlenih vjerskih službenika za predstavničke organe zajednice.

EkspONENT novouspostavljenog režima bio je Fehim ef. Spaho koji je, između ostalog, ušao u kandidaturu za reisul-ulemu i u izbornoj proceduri porazio glavne kandidate.

Kraj prve jugoslavenske države Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini dočekala je kao kvalitetno ustrojena vjerska organizacija, ali bez programa koji bi afirmirao islamske vrijednosti u okvirima savremenih društvenih i civilizacijskih vrijednosti.

U šestom poglavlju, *Zaključak*, str. 627–639, na bosanskom i engleskom jeziku, autor je dao sažetak svoje knjige *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918–1941)*.

Autor navodi da je period prve jugoslavenske države bio turbulentno vrijeme za vjersku zajednicu koja je, s obzirom na veliku vlast države, direktno

ovisila o političkim zbivanjima koja su utjecala na život društvenih grupa i institucija. U takvim okolnostima glavni prioritet Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini bio je tek održavanje postojećih vjerskih, kulturnih i društvenih realiteta.

Ostali ciljevi ovisili su, ponajprije, o inicijativama odlučnih pojedinaca, koji su bili svjesni da je ponavljanje postojećeg nedovoljna garancija za dugoročni napredak naroda i zajednice u uvjetima političkih, socijalnih i kulturnih promjena u njihovu užem i širem okruženju.

Na kraju ove veoma vrijedne knjige dati su *Izvori i leteratura*, str. 640–650, kao i *Kazalo ličnih imena*, str. 651–663. Nabrojana je neobjavljena građa korištena iz osam različitih ustanova arhiva, instituta i medžlisa na dvije stranice, zatim objavljena građa na tri stranice, novine, časopisi i ostala periodika na tri stranice, kao i knjige i brošure na pet stranica, što govori da je autor za pisanje ove knjige konsultirao ogroman broj arhivske građe i dostupne literature.

Recenzenti naučne knjige *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918–1941)*, autora Adnana Jahića su dr. sc. Vjekoslav Perica i dr. sc. Husnija Kamberović.

Navedena je knjiga na stručan i naučan način obradila i popunila još jednu nedovoljno istraženu temu o nacionalnoj historiji Bosne i Hercegovine – rad Islamske vjerske zajednice – zbog čega će dobro doći svima onima koje interesira historija bivše Jugoslavije, pa je preporučujem široj naučnoj i kulturnoj javnosti.

Hadžija Hadžiabdić